

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ (1898-1913)

Ενότητα #4: ΜΕΣΗ Ή ΓΥΜΝΑΣΙΑΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Διδάσκων: Χουρδάκης Αντώνης
ΤΜΗΜΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται στην άδεια χρήσης **Creative Commons** και ειδικότερα ***Αναφορά – Μη εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγο Έργο 3.0 Ελλάδα*** (***Attribution – Non Commercial – Non-derivatives 3.0 Greece***)

[ή επιλογή ενός άλλου από τους έξι συνδυασμούς]

[και αντικατάσταση λογότυπου άδειας όπου αυτό έχει μπει (σελ. 1, σελ. 2 και τελευταία)]

- Εξαιρείται από την ως άνω άδεια υλικό που περιλαμβάνεται στις διαφάνειες του μαθήματος, και υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης. Η άδεια χρήσης στην οποία υπόκειται το υλικό αυτό αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Μέση ή Γυμνασιακή εκπαίδευση

- Στη Μέση ή Γυμνασιακή εκπαίδευση ανήκαν τα 'εξ επτά τάξεων' αποτελούμενα Γυμνάσια, στα οποία η πρώτη τάξη καλείται κατώτερη, η δε εβδόμη ανώτερη, (η πρώτη κυβέρνηση συγχώνευσε στα δύο φιλολογικά Γυμνάσια τα τέως Ελληνικά Σχολεία, κάνοντάς τα επτατάξια, τα οποία η Ελλάδα αναγνώρισε ως ομοταγή με τα δικά της και οι απόφοιτοι τους εγγράφονταν ακωλύτως στο Εθνικό Πανεπιστήμιο), όπου περιλαμβάνονταν δύο κύκλοι μαθημάτων, ο κατώτερος με τρεις τάξεις, και ο ανώτερος με τέσσερις, τα Προγυμνάσια με τις τρεις κατώτερες τάξεις των Γυμνασίων, εκεί όπου δεν υφίσταντο Γυμνάσια (τα Προγυμνάσια ήταν ισοδύναμα προς τα εν Ελλάδι Ελληνικά Σχολεία), και τα Παιδαγωγικά Τμήματα που προστέθηκαν από την 5η τάξη σε κάθε Γυμνάσιο και διαρκούσαν τρία έτη και ένα εξάμηνο για την εξάσκηση των δασκάλων της Δημοτικής εκπαίδευσης στην «πρακτική των δεδιδαγμένων εφαρμογή» και αποτελούσαν τα λεγόμενα Διδασκαλεία (η λειτουργία των Διδασκαλείων κρίθηκε απαραίτητη, καθότι υπήρχε σοβαρή έλλειψη διδάσκοντος προσωπικού) και τέλος το Ιεροδιδασκαλείο στην Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδος των Τσαγκαρόλων, που αποτελούνταν από πέντε ενιαύσιες τάξεις, για την μόρφωση έγγαμων ιερέων, του οποίου οι τρόφιμοι χρησιμοποιούνταν και ως δημοδιδάσκαλοι, τουλάχιστον μέχρις ότου χειροτονηθούν σε ιερείς.

- Η συγχώνευση Ελληνικών και Γυμνασίων θα διατηρηθεί επί μια διετία, οπότε η Βουλή θα διαχωρίσει εκ νέου τα Γυμνάσια από τα Ελληνικά Σχολεία και θα ιδρύσει δύο πλήρη Γυμνάσια στο Ηράκλειο και στα Χανιά και δύο Ημιγυμνάσια στο Ρέθυμνο και τη Νεάπολη ενωμένα με τα εκεί Ελληνικά σχολεία. Εκτός τούτων θα ιδρύσει και σε κάθε επαρχία και ένα Ελληνικό σχολείο. Έτσι θα προκύψουν 2 πλήρη Γυμνάσια, 2 Ημιγυμνάσια και 23 Ελληνικά σχολεία.
- Η συγχώνευση πολλές φορές όμως δημιουργούσε και πρακτικά προβλήματα, όπως αυτό που μας αναφέρει ο Αντ. Μιχελιδάκης: «Με την συγχώνευσιν του προγυμνασίου με το γυμνάσιον, εις το γυμνάσιον του Ηρακλείου συνεσωρεύοντο 400 μαθηταί. Λοιπόν φαντασθήτε, κύριοι, εκεί πέρα, μαθηταί της α΄. β΄. γ΄. του Ελληνικού, της α΄. β΄. γ΄. και δ΄. του Γυμνασίου, μαθηταί ανίσου δυνάμεως, ανίσου αντιληπτικού, χώρος ολίγος, μαθηταί πολλοί, αταξία, και εις διδάσκαλος ερμηνεύων τα διδάγματα του Ευαγγελίου και εμβάλλων αυτά εις τας ψυχάς των μαθητών του! Διατί, κύριοι νομοθέται, δεν επεβάλετε εις έκαστον διδάσκαλον να ερμηνεύη εις την τάξιν του το Ευαγγέλιον; Τότε έκαστος διδάσκαλος αναμετρών τας δυνάμεις των μαθητών του θα προσήρμοζε την ερμηνείαν προς τας δυνάμεις αυτών και δεν θα απέβαινεν αύτη ως επί το πολύ φρούδη».

Τα διδακτέα μαθήματα του Γυμνασίου

- Τα διδακτέα μαθήματα του Γυμνασίου περιλαμβάνουν τα επιστημονικά, στα οποία ανήκουν τα Θρησκευτικά, η αρχαία και νέα Ελληνική γλώσσα, η Λατινική, η Γαλλική, η Παγκόσμιος Ιστορία, τα Μαθηματικά και η Κοσμογραφία, η Γεωγραφία, η Φυσική Ιστορία, η Φυσική, η Χημεία, η Ψυχολογία και η Λογική, τα Καθήκοντα και τα δικαιώματα του συνταγματικού πολίτου, και τα τεχνικά, στα οποία συγκαταλέγονται η Ιχνογραφία, η Καλλιγραφία, η Γυμναστική και η Ωδική.
- Τα αναλυτικά προγράμματα με βάση τα οποία λειτούργησαν τα σχολεία της Μέσης εκπαίδευσης κατά την πρώτη διετία είναι σχεδόν όλα καθαρά αντιγραφή των εν Ελλάδι. Το μόνο που προστέθηκε ήταν τα καθήκοντα και δικαιώματα του συνταγματικού πολίτη στην Δ΄ τάξη των Γυμνασίων.

- Στο Παιδαγωγικό Τμήμα του Γυμνασίου διδάσκονται όλα τα γυμνασιακά μαθήματα πλην των Λατινικών και επιπλέον: Παιδαγωγικά με πρακτικές ασκήσεις, Γεωπονικά, Εκκλησιαστική Μουσική και Χειροτεχνία.
- Τα μαθήματα του Προγυμνασίου ήταν: Θρησκευτικά, Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Μαθηματικά, Λατινικά, Ιστορία, Φυσική πειραματική, Γεωγραφία, Φυσική Ιστορία, Γαλλικά
- Το πρόβλημα των εκπαιδευτικών τελών δεν ήταν ασήμαντο. Οι Κρήτες γονείς μετά δυσκολίας πολλές φορές μπορούσαν να πληρώνουν τα δίδακτρα των παιδιών τους και δεν ήταν λίγοι εκείνοι που υποστήριζαν την κατάργησή τους.

- Χαρακτηριστική είναι στο σημείο αυτό η συζήτηση που γίνεται στη Βουλή των Κρητών από τον Αντ. Μιχελιδάκη γύρω από το θέμα αυτό καθώς και για το πού θα έπρεπε τα εισπραχθέντα από τα τέλη χρήματα να διατεθούν: «...Ενόμισεν ο κύριος Σύμβουλος εξυπνήσας μίαν πρωΐαν ότι η Κρήτη μετεβλήθη εις Καλλιφόρνιαν ή Τρανσβάαλ, ότι ηδυνάμεθα να πληρώνωμεν τέλη διδακτικά βαρύτατα»... «...Εις το Δημοτικόν σχολείον, κύριοι, μετέβαινεν ο μαθητής, επλήρωνεν την μίαν εξαμηνίαν μίαν δραχμήν, επλήρωνε την άλλην, άλλην μίαν δραχμήν, επλήρωνε δικαιώματα προβιβασμού, επλήρωνε δικαιώματα απολυτηρίου, επλήρωνε πιστοποιητικά, τόσα και τόσα τέλη, τα οποία επροξένουν τόσην στενοχωρίαν εις τους γονείς των μαθητών ώστε έβλεπον ουχί μετά χαράς αλλά μετά φρίκης την εποχήν ταύτην της ελευθερίας. Τα τέλη δε ταύτα κύριοι εις τι έπρεπε να χρησιμεύσωσιν κατά τον Νόμον;

Ἐπρεπε να χρησιμεύσωσιν εις την προμήθειαν διδακτικῶν οργάνων και τα λοιπά. Σας λέγω λοιπόν ότι εις το Γυμνάσιον του Ηρακλείου όπου μετέβαινον συχνά, διότι είχαν έναν υιόν εις την πρώτην τάξιν του Ελληνικού, το οποίον ήτο εφωδιασμένον προ της καταστροφής του 1897 δια λαμπράς συλλογής φυσικῶν οργάνων δειγμάτων ορυκτολογίας και χημείας, τα οποία επρομηθεύθημεν δ'εράνου, τον οποίον ημείς οι πολίται του ηρακλείου συνελέξαμεν, εκ 1500 φράγκων ο είχε λαμπρούς γεωγραφικούς πίνακας και πάντα τα αναγκαία εφόδια δια των οποίων η διδασκαλία εγένετο πραγματική το γυμνάσιον τούτο σήμερον κατά την αναδιοργάνωσιν της παιδείας ουδέ γεωγραφικούς πίνακας δεν έχει. Ὡστε και κατά τούτο ο Νόμος δεν εξεπληρώθη, διότι τα τέλη ήσαν προωρισμένα να επαρκέσωσιν εις τας πολύτους ταύτας ανάγκας. Ας έλθωμεν κύριοι και εις τα δίδακτρα. Το ίδιον πνεύμα της αργυρολογίας της απηνούς και της απανθρώπου επεκράτησε και περί την επιβολήν των διδάκτρων. Επέβαλον κύριοι δίδακτρα εις τας ανωτέρας τάξεις των γυμνασίων 15 δραχμάς. Δέκα πέντε δραχμαί είναι 80 γρόσια»... «Η παιδεία, κύριοι, πρέπει να προοδεύση και να πληθυνθή. Εγώ δεν φοβούμαι το φως, κύριοι. Πρέπει να φωτισθή η Πατρίς μας και να ίσταται εις την περιωπήν εις την οποίαν ίστανται λαοί ανώτεροι ημών».

Το προσωπικό του Γυμνασίου

- Η εξεύρεση καθηγητών της παιδαγωγικής δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Ο επί της παιδείας Σύμβουλος Ν. Γιαμαλάκης πριν προσλάβη τον Βασιλειάδη και τον Ανδρούτσο απεθύνθηκε και σε άλλα πρόσωπα από την υπόλοιπη Ελλάδα, όπως ο ίδιος χαρακτηριστικά μας αναφέρει: «Και άλλοτε έλαβον αφορμήν να ειπω εις την Βουλήν ότι δυστυχώς η εύρεσις προσώπων καταλλήλων ν' αναλάβωσιν αυτό το βαρύ έργον της διαπαιδαγωγήσεως των διδασκάλων μας δεν ήτον τόσο εύκολος όσον κοινώς νομίζεται. Επί παραδείγματι τον νυν γενικόν επιθεωρητήν εκάλεσα ως καθηγητήν του διδασκαλείου (ενν. παιδαγωγικού τμήματος) και δεν ήλθε· δεν τον αδικώ· είχε τους λόγους του. Τον κ. Σακελλαρόπουλον, διευθυντήν του διδασκαλείου Κερκύρας παρεκάλεσα, και παρεκάλεσα ακόμη περισσότερο την Α.Υ. και έγγραψεν εις τον αδελφόν του καθηγητήν του Πανεπιστημίου διατελέσαντα καθηγητήν του Πρίγκιπος να τον παρακαλέση να έλθη, δεν ήλθεν. Τον κ. Γεννηματάν, δεν ήλθεν. Δεν ευρίσκομεν, Κύριοι! Ηξεύρετε σεις κανέν καμίνι από το οποίον να βγαίνουν αυτοί οι παιδαγωγοί εύκολα; Δεν υπάρχουσι δυστυχώς. Απετάθην εις την Ελλάδα δεν ημπόρεσα να εύρω. ...εδέχθην να έλθουν άλλοι...Ο Βασιλειάδης»... « (και) ο έτερος των καθηγητών ο Ανδρούτσος».

- Τα Γυμνάσια, ωστόσο, τόσο των Χανίων όσο και του Ηρακλείου την άνοιξη του 1901 θα παραμείνουν χωρίς Καθηγητές της παιδαγωγικής. Ο μεν Ανδρούτσος παραιτήθηκε και έφυγε, χωρίς να αναφέρονται οι λόγοι της παραίτησής του, ενώ ο Βασιλειάδης, όπως δηλώνει ο επί της παιδείας Σύμβουλος Ν. Γιαμαλάκης, κατηγορήθηκε για σοβαρό παράπτωμα και φυλακίστηκε.

Ιδιωτική εκπαίδευση

- Επίσης, στο Νόμο αυτό συμπεριελήφθησαν και διατάξεις για την ιδιωτική εκπαίδευση και για τα Μουσουλμανικά σχολεία. Στο Κεφάλαιο ΙΘ' 'περί ιδιωτικής διδασκαλίας' και στα άρθρα 192-206 ορίζονται τα των ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων, τα οποία μπορεί να ιδρύει και να συντηρεί «πας δικαιούμενος λόγω προσόντων να διευθύνη δημόσιον Δημοτικόν σχολείον, Προγυμνάσιον ή Γυμνάσιον... επί αδεία δι' Ηγεμονικού Διατάγματος... μετά γνωμοδότησιν του αρμοδίου Επιθεωρητού».
- Τα ιδιωτικά σχολεία υπόκειντο σαφώς στην άμεση εποπτεία και έλεγχο του αρμοδίου Επιθεωρητού και δηλώνεται ρητά ότι αυτά «οφείλουσι να συμμορφώνται απαρεγκλίτως προς πάσας ανεξαιρέτως τας διατάξεις τας περί των δημοσίων Εκπαιδευτηρίων ισχυούσας».

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

